

DE ERFENIS VAN KOOT & BIE

Laat de namen Kees van Kooten en Wim de Bie vallen en er barst een lofzang los die zijn weerga niet kent. 20 jaar na hun laatste uitzending vraagt cultuurjournalist Sara Madou zich af: is hun werk écht zo goed als iedereen beweert?

TEKST SARA MADOU
FOTOGRAFIE ANP

Bekentenis: ik had nog nooit gelachen om Van Kooten & De Bie voordat ik aan dit stuk begon. Zelfs geen subtiele glimlach of grijns. Toegegeven, een deel van de oorzaak ligt waarschijnlijk in het feit dat ik met een vies gezicht vaak meteen wegzap of -klik als ik iets van de mannen voorbij zie komen. Want het is zo stoffig, zo flauw, zo, tsja, jaren 80. Toch? Ik ben zelf geboren in 1984, maar gezien het feit dat ik als 6-jarige nog niet bepaald onderlegd was op cultureel gebied, heb ik niets meegeemaakt van hun hoogtijdagen. Daarom schoof ik mijn antipathie tot voor kort af op een generatiekloofje). Of zoals een kennis van me zei: 'Het waren andere tijden. Ik was er ook veel te jong voor, maar merkte aan mijn ouders hoe grappig de mannen waren.' Vergelijkbare woorden hoorde ik veel, in mijn

research naar een antwoord op de vraag of anno 2018 de Koot & Bie-humor nog overeind blijft. Collega-journalist André Nientied omschrijft het zo: 'Ze waren ijzersterk in de jaren 70 en 80, maar een stuk minder in de jaren 90, toen ze langzaam doofden. Wie toen pas aanhaakte, zag een flauwe doorslag van wat ze ooit waren.' Dat verklaart in ieder geval een deel van mijn achterdocht en dat van generatiegenoten jegens de mannen. Dat wat je vader grappig vindt, wil je per definitie zelf vaak niet grappig vinden. Edoch: een rondvraag in mijn omgeving levert ook een hoop mededertigers op die wél fan zijn. Die ze woordkunstenaars noemen, een hele rits typetjes en scènes tippen die ik moét kijken ('Daarna ben je gegarandeerd om') en de loftrumpet afsteken over hun absurdisme. Door dat laatste woord ben ik meteen geïntrigeerd. Absurdisme is namelijk mijn favoriete humor-

categorie, van Wim Helsen tot Eric André: het kan me niet vervreemdend genoeg zijn. Dus toch nog maar een keer proberen, die Koot & Bie.

Droogkomisch

Ik start vrij willekeurig op de tiplijst met *Winterklaar*. De comment-sectie op YouTube zit al vol met pareltjes als 'Dit is echt jeugdsentiment' en 'Dat was nog een leuke tijd geen gezeik over islam de gods ganzelijke dag godver de'. Maar goed, de humor in de comment-sectie van YouTube; dat is weer een heel ander verhaal. Winterklaar zelf behelst de beruchte typetjes Jacobse en Van Es, die een bejaarde vrouw (de moeder van Remco Campert, overigens) geld proberen af te troggelen met een of ander lulverhaal over de staat van haar achtertuin. 'Kun je me midden in de nacht voor wakker maken,' zei iemand tegen me, 'dan kan ik nog woordelijk meepraten over

de neutronenkorrels tegen het scheurgras.' Zelf kom ik niet verder dan een glimlach. Het voelt allemaal wat te traag.

De tweede scène die ik probeer is *Cercle populaire du vin ordinaire*. Volgens een vriend 'de beste sketch ooit gemaakt' en 'volkomen tijdloos'. Dat lijkt me overdreven. De Bie duikt hierin op als zichzelf, in een wijnproefclub, en hier kom ik ook niet verder dan een bescheiden glimlach. Al is 'hatseflats' een goed woord om mee te proosten en lijkt 'voor zo weinig mogelijk geld, zo gauw mogelijk in de lorum zijn' me een prima levensmotto. Maar waar blijft dat legendarische absurdisme?

Dan maar even naar de *De Vieze Man* kijken. Vast niet voor niets hun bekendste typetje. Op advies kijk ik een sketch uit 1982, waarin hij bonbons eet. Voorafgegaan door een advertentie over zwangerschapstesten, overigens. Dat is ➤

'Wie pas in de jaren 90 aanhaakte, zag een flauwe doorslag van wat ze ooit waren'

sowieso al humor. En jawel, de voice-over heeft me voor het eerst echt te pakken, alleen al vanwege de manier waarop het woord 'bonbon' uitgesproken wordt. En de quote: 'Ik houd niet van hard.' En het onsmakelijke gesmak.

Taalgebruik

Hoewel vrijwel iedere sketch me te lang duurt, ongetwijfeld een gevolg van een door social media en smartphones algemeen gedaalde aandachtsspanne, begin ik met name steeds beter te begrijpen waarom hun taalgebruik zo geroemd wordt. Ja, het stikt van de ouderwetse woordkeuzes in hun sketches, met name op het gebied van scheldwoorden als 'lulhannes' en 'onmens', maar dat vind ik als taalliefhebber zijnde juist geweldig. Je moet er maar opkomen, het bedenken van een term als 'de kneukfilm', een film waarin geneukt én geknokt wordt. 'Niemand schrijft zoals Van Kooten,' zo zeggen velen.

Ook Gerthein Boersma, standupcomedian, Comedytrain-lid en schrijver bij *Zondag met Lubach* en *Dit Was Het Nieuws*, roemt het schrijftalent van beide mannen: 'Het waren echte taalvernieuwers, met al hun hersenkronkels. We luisterden vroeger tijdens de vakantie altijd cassettebandjes met afleveringen van *Keek op de Week*, op de achterbank in de auto op weg naar

Het Simplisties Verbond: grote brillen, grote colberts.

Frankrijk. Ik moest er hard om lachen, ook al was ik nog te jong voor de nuances. De vele verwijzingen en het observatievermogen ben ik later pas echt gaan waarderen. Favorieten kan ik nu nog steeds letterlijk navertellen, zoals de zogenaamde nieuwsreportages van Bulle van Berkel, over zwart geld bewaren in een oude sok. Hun sketches hadden altijd een sterke opbouw.'

Maatschappij-krities

Een ander veelgenoemd punt ter waardering van Van Kooten & De Bie, is de manier waarop ze de maatschappij van toentertijd reflecteerden, en dan met name de politiek. Hun sketches op dit vlak zijn echter soms lastig te begrijpen wanneer je een beperkte kennis hebt van de politiek in de jaren 70 en 80: er komen regelmatig namen en referenties voorbij die dan langs je heen gaan, wat het ritme uit een dergelijke scène haalt. De sketches van De Tegenpartij schijnen echter nog steeds relevant te zijn. 'Zou je zo weer kunnen uitzenden,' roept iemand.

En dat klopt, als je het mij vraagt. Neem Partijbijeenkomst 1, een filmpje uit 1981: niets dan respect voor Van Kootens flexibele skills op het gebied van sjoelschijven, en oneliners als 'Geen gezeik, iedereen gelijk' zijn natuurlijk onweerstaanbaar met dat vet aangezette Haagse accent.

FEITEN & CIJFERS

Vanaf 1963 werkzaam als duo, waren middelbareschool-vrienden Kees van Kooten (1941) en Wim de Bie (1939) op televisie te zien vanaf het legendarische jaar 1969. Eerst als onderdeel van *Hadi-massa* en *Het Gat van Nederland*, daarna met hun eigen programma's *Simplisties Verbond*, *Van Kooten en De Bie* en *Keek op de Week*. Heel Nederland keek. Zelfs onze huidige koning Willem-Alexander was/is fan, en bestempelde met name de Haagse sketches tot een tegenwicht voor zijn adellijke opvoeding. In 1998 was de laatste reguliere uitzending van Van Kooten en De Bie, maar ze duiken nog regelmatig op en zijn als duo nooit officieel 'uit elkaar' gegaan. In 2012 wist een driedelige docureeks over de mannen nog zo'n 2 miljoen kijkers te trekken. Ook los van elkaar hadden en hebben ze genoeg te doen. Zo publiceerde Van Kooten een enorme berg (column) bundels en had De Bie succes met zijn weblog Bieslog.

Van Kooten en De Bie hadden een ragfijn gevoel voor satire en de actualiteit.

Geprikkeld door de titel klik ik door naar een clip getiteld *Turkenburg*, met quotes die je in 2018 echt niet meer hoeft te proberen zonder een Twitter-storm van kritiek over je heen te krijgen ('De hele nacht last van leipe muziek, blanke werkeloosheid en rare etensluchies'). Gerthein Boersma: 'Ze waren soms behoorlijk scherp op dat vlak. Ik heb altijd bewondering gehad voor hoe de mannen hun observatievermogen en humor wisten te koppelen aan de actualiteit. Natuurlijk lijkt het tempo wat traag en ik kan me voorstellen dat het lastig is om het echt te waarderen als je nu pas start met een frisse blik. Voor mijzelf is het moeilijk los te zien van de nostalgie, de herinneringen. Maar hoe Van Kooten zijn typetjes neer wist te zetten, vind ik nu nog net zo grappig als toen. Sommige van hun sketches moet je echt in de tijd zien, ze hebben echter ook dingen die prima in de huidige tijdsgeest passen. Neem Jacobse en Van Es. De vergelijking met Forum voor Democratie is snel gemaakt. Of een Keek op de Week-sketch over orgaandonatie, die zou je anno 2018 bijna net zo kunnen brengen.'

Rechtse comedy

Vervolgens check ik nog even wat sketches met De Geilneef, die door de stad rijdt en naar iedere vrouw knipoogt, fluit en dubbelzinnige bewegingen met zijn tong maakt. Vooral het straatbeeld van het Amsterdam in de jaren 70 trekt de aandacht. Die auto's, de haardracht, alle kleding; daar word ik nou nostalgisch van. En de politieke incorrectheid is bijna weer verfrissend geworden na al die jaren. Boersma: 'Ik hoor wel eens mensen klagen dat je tegenwoordig niks meer kunt zeggen, maar ik ervaar dat als comedian totaal niet zo. Bij *Zondag met Lubach* heb ik ook niet het idee dat ik me als schrijver in hoef te houden. Wel zijn comedians in de regel progressiever dan gemiddeld. Ik kan me daarvoor wel voorstellen dat je, als je zelf rechts en conservatief bent, denkt dat jouw meningen minder een stem krijgen in comedy en satire. Maar volgens mij was dat in de hoogtijdagen van Koot & Bie niet veel anders.'

Het dorp Juinen, de leraar Duits, de regelneef, Koois Koets; er lijkt geen einde te komen aan de hoeveelheid sketches en typetjes. Je kunt, wanneer je je onderdompelt in het Van Kooten & De Bie-universum, niet anders dan hun productiviteit bewonderen. Tientallen jaren wisten ze hun hersenkronkels om te zetten in populaire tv-pro-

gramma's. En ja, dat was de ene keer grappiger dan de andere keer, plus 40 jaar later hebben sommige onderdelen wat van hun glans verloren. Maar dat kun je ze niet kwalijk nemen. Bij mij blijven de hysterische lachbuien achterwege, maar niets is zo smaakgevoelig als humor. Wel heb ik mijn beeld van het duo zeker moeten bijstellen. Het is knap wat ze gepresteerd hebben, ook gezien hun erfenis. *Draadstaal*, *Koefnoen*, *Sluipschutters*; ze zijn allemaal schatplichtig aan Van Kooten en De Bie, met hun mix van satire en actualiteit.

Ook Boersma heeft zich laten inspireren: 'Ik zit qua observationele humor in dezelfde hoek. Sterker nog: ik werk voor een satirisch programma dat op zondag uitgezonden wordt bij de VPRO. De link valt moeilijk te ontkennen. Maar het is anders, omdat ik nu zelf deel uitmaak van de scene. Een paar jaar geleden heb ik Van Kooten ontmoet, op een comedyavond met ons beiden in de line-up. *Starstruck* ben ik niet snel, maar toen had ik er toch echt wel even last van. Hij maakte in zijn set zelfs nog een positieve verwijzing naar mij. Nou, dat was wel even een momentje, hoor. Had die jongen achterin de auto, luisterend naar Koot & Bie-bandjes, eens moeten weten.' ✕

Draadstaal, Koefnoen, Sluipschutters; ze zijn allemaal schatplichtig aan Van Kooten en De Bie